

Od železniční zastávky Alp Grüm v nadmořské výšce 2901 m vedou nádhernou alpskou přírodou pěší i cyklistické trasy

Unikátní kruhový viadukt Brusio na trati Rhétské dráhy, součást světového dědictví UNESCO

Opomíjené údolí Müstair

text Milena Blažková, autorka projektu Poznej světové dědictví UNESCO,
foto autorka a Switzerland Tourism

POZAPOMENUTÉ ÚDOLÍ VAL MÜSTAIR NA JIHOVÝCHODĚ NEJVĚTŠÍHO ŠVÝCARSKÉHO KANTONU GRAUBÜNDEN NEDALEKO ITALSKÝCH A RAKOUSKÝCH HRANIC PŘEDSTAVUJE IDEÁLNÍ DESTINACI PRO VŠECHNY, KTERÍ VYHLEDÁVAJÍ DOBRODRUŽSTVÍ I POZNÁVÁNÍ.

Řídce osídlený kraj s jediným národním parkem v zemi protkaný hustou sítí pěších a cyklistických tras, malebné tradiční vesničky, v nichž se hovoří oficiálně třemi jazyky, a kulturní skvost v podobě benediktinského kláštera svatého Jana, od roku 1983 součástí světového dědictví UNESCO, to vše poskytuje dostatečnou záruku stoprocentních prožitků. Nezapomenutelné dojmy navíc umocní vlastní cesta do údolí vyhlídkovými vlaky nebo pohodlnými autobusy přes

střed a východ Švýcarska nebo přes Itálii, které se nevyhýbají nejvýše položeným alpským průsmykům.

Vyhlídkový Bernina Express

Není žádným tajemstvím, že k vrcholovým zážitkům ze Švýcarska patří vedle jízdy vyhlášeným Ledovcovým expresem mezi Zermattem a Svatým Mořicem i cesta vyhlídkovým vlakem Rhétské dráhy zvaným Bernina Express z Churu do italského Tira-

na. Naše skupinka novinářů v čele se zástupkyní hostitelské organizace Schweiz Tourismu do něho nastupuje v Davosu. Sotva se stačíme usadit, už za prosklenými stěnami vagonu startuje alpské defilé – mohutné zasněžené vrcholy na obzoru, horské louky, tyrkysová jezera, ledovcové splazy a celou tuto nádhru citlivě propojuje trať s 55 tunely, 196 mosty a řadou galerií podél strmých skal i nad hlubokými kaňony. Technické dílo švýcarských železničních ar-

chitektů vzbuzuje trvalý světový obdiv. Je trochu paradoxní, že k vzniku unikátní železnice před více než sto dvaceti lety přispěl zákaz „dábelských automobilů“, vydaný graubündenskou vládou (jejich provoz odsouhlasilo veřejné referendum až roku 1925).

Úzkokolejná trať Bernina Expressu o rozchodu jeden metr je i na strmých svazích – největší sklon dosahuje 7% – vybudována bez ozubnicových úseků, rychlost vlaků se proto pohybuje jen kolem 50 km/hod. Od svého vzniku využívá k pohonu pouze vodní energii ze dvou hydroelektráren postavených dole v údolí ve 20. letech minulého století. Šplhá až k vrcholové stanici Ospizio Bernina v nadmořské výšce 2253 metry, právem jí patří označení vyhlídková. Naše skupinka vystupuje ve stanici Alp Grüm (2091 m n. m.), asi o deset minut později, unesena panoramatem Alp ve vši kráse i s ledovcem Palü na protějším svahu.

Ledovcové zahrady Cavaglia

Od Alp Grümü sestupujeme po značené turistické stezce příkrým svahem do nadmořské výšky 1693 metrů. Pokud dobře znáte šumavské řeky Vydru nebo Křemelnou

a jejich vymleté „kamenné hrnce“, představte si je v mnohanásobně větších rozměrech a dostanete obraz geomorfologických útvarů v Cavagliu, největších svého druhu v Evropě. Mohutný ledovec Palü v době čtvrtor svými nánosy vymlel a vymodeloval kamennou nádhru, kterou posléze ukryly rozpadlé zvětralé horniny a lesní porost. O jejich existenci se vědělo už od poloviny 19. století, jen nebyla vůle ani finanční prostředky na odklizení materiálu. Zpřístupnit atraktivní „ledovcovou zahradu“ veřejnosti se povedlo až skupině nadšených ochránců přírody v čele s Romeem Lardim, který nás dnes osobně provází. Vypočítává, že za patnáct let odpracovali v dobrovolné organizaci kolem 100 000 hodin, sehnali téměř 1,5 milionu švýcarských franků a za podpory vlády, kantonu Graubünden a řady firem i jednotlivých dárců dovedli „zahradu“ do současné podoby. Na tabuli před vstu-

pem do areálu jsou instituce i jednotlivci, kteří projekt podpořili, vyjmenováni.

Z malého nádražíčka v Cavagliu pokračujeme opět Bernina Expressem dál směr Poschiavo a italské Tirano. Tunelů podstatně ubylo, tato část tratě je koncipována tak, aby poskytovala co nejvíce krásných výhledů. Vlak klesá do tropické zeleně, kolem na svazích se objevují vinice, v zahradách palmy. Koleje vedou přímo centrem městečka, na silnici se stávají součástí místní dopravy jen s tím rozdílem, že vlak má před automobily přednost. O vrcholný zážitek se postará kruhový viadukt Brusio – jedno ze tří nejatraktivnějších míst na trati Bernina Expressu (těmi dalšími jsou viadukt Landwasser a točité tunely mezi Bergünem a Predou). Zdá se neuvěřitelné, že za pouhou hodinu sjel vlak od ledovce Palü přímo mezi palmy do subtropů. Rhétská dráha v úseku Thusis–Tirano je od roku 2008 součástí světového dědictví.

Pozvání na výstavu

Fotografie Švýcarska, Slovenska, Tuniska a řady zemí jihovýchodní Asie z projektu Poznej světové dědictví UNESCO je možné navštívit v září v Informačním centru ČEZu v Plzni, Guldenerova 17, a fotografie Chorvatska a Salcburku v Brně v Galerii Celnice v zahradě vily Löw-Ber v těsném sousedství vily Tugendhat (více na: www.unesco-mediain.cz).

Neuvěřitelné serpentiny silnice přes průsmyk Stelvio na italsko-švýcarském pomezí

Obří kamenné hrnce v Ledovcových zahradách Cavaglia jsou dílem ledovce Palü

Benediktinský klášter svatého Jana, dominanta údolí Müstair

Atraktivní cesta k cíli přes průsmyk Stelvio

Z italského Tirana pokračujeme dál do cílového Müstairu přes průsmyk Stelvio a Umbrail (2501 m n. m.) a od něj už nás čeká jen klesání do údolí. Kolem nízké keře odkvétajících červených rododendronů, louky plné bylinek, mohutné skalní stěny a z nich se řítící vodopády, kamenitá říčka, která postupně mohutní. Jedním slovem nádhera. Když se řidiči podaří vybrat zatáčku najednou bez couvání, odmění jej pasážeri potleskem, celkem jich během cesty až do Sta Maria, centra Müstairu, musel zvládnout devadesát.

vyšší asfaltová v Evropě, představuje další velkolepé technické dílo v Alpách. To znají mnozí čtenáři hlavně ze seriálu Jak se jezdí do nebe a také samozřejmě jako jeden z nejčastěji zařazovaných průsmyků do programu Tour de France. I když byl průsmyk využíván už v dávné historii, dokonce v době bronzové, první silnice vznikla až počátkem 19. století. V Bormiu, první zastávce za Tiranem, nastupuje pár cyklistů,

mnoho jich však potkáváme v příkrém stoupání, jak se opírají do pedálů. Necelé tři hodiny cesty nevíme, kam se dívat dřív. Řidič je zároveň průvodcem, upozorňuje na zajímavosti i historické události z 1. světové války, na vrcholu v průsmyku zastavuje na půlhodinovou procházku. Fotografujeme masiv Ortler na jižní straně, vrchol Dreisprachenspitze (2843 m), vyšší Geisterspitze (3450 m) a neuvěřitelné serpentiny

směřující do údolí. Ze Stelvia se autobus vrací pár set metrů zpět na odbočku k průsmyku Umbrail (2501 m n. m.) a od něj už nás čeká jen klesání do údolí. Kolem nízké keře odkvétajících červených rododendronů, louky plné bylinek, mohutné skalní stěny a z nich se řítící vodopády, kamenitá říčka, která postupně mohutní. Jedním slovem nádhera. Když se řidiči podaří vybrat zatáčku najednou bez couvání, odmění jej pasážeri potleskem, celkem jich během cesty až do Sta Maria, centra Müstairu, musel zvládnout devadesát.

Poklidné údolí Val Müstair

Každé z přibližně sto padesáti graubündenských údolí je jiné, osobité, Müstair není výjimkou. Vzhledem ke své odlehlosti bývá návštěvníky opomíjeno a díky Švýcarskému národnímu parku a husté síti dobře značených stezek pro pěší i kola, zůstává rájem turistů a cyklistů. Na své si přijdou i vyznavači tradic, mohou se ubytovat na některé z místních farem a splynout s venkovským životem. Hospodáři v referendu odsouhlasili, že chtějí být součástí biosférické rezervace UNESCO, respektují přísná kritéria a zakládají si na svých bioproduktech. Pečou vlastní biochléb, vyrábějí biosýry, biojogurty a připravují léčivé čaje i likéry z bylinek, které sbírají na horských loukách kolem Stelvia. V půvabné Sta Maria s typickými malovanými graubündenskými domy, muzeem vzpomínek na 1. světovou válku v těchto končinách, mají i malou funkční tkalcovskou manufakturu. V údolí je taky několik původních opravených vodních mlýnů. Největší skvost světového významu skrývá Müstair s pouhými 800 obyvateli.

Šťastný návrat do benediktinského kláštera

Předpokládá se, že klášter sv. Jana Křtitele v Müstairu založil Karel Veliký, francký král, jmenovaný papežem v roce 800 římským císařem. Nejenže si úspěšně podrobil obrovskou část Evropy, ale také dobře vládl a štědře podporoval kulturu. Zachované vzácné středověké fresky z 9. století, vůbec nejstarší ve Švýcarsku, i ty pozdější z doby nadvlády Římanů z 12. a 13. století, dokládají politický, ekonomický a náboženský význam říše Karla Velikého a vzkvétající křesťanskou kulturu. Původně mužský benediktinský klášter věnoval v polovině 16. století churský biskup řádovým sestram, které zůstávají dodnes, pro sebe si nechal vybudovat kapli sv. Kříže a místním, za příslib věrnosti křesťanství, povolil pohřbívát mrtvé na klášterním hřbitově.

Na návštěvu kláštera se zvláště těší. V roce 2004 jsme s kameramanem Ladislavem Ratajem natáčeli pro Českou televizi jeden díl Cestománie (je v archivu ČT Cestománie pod názvem Od subtropů k ledovcům), jsem zvědavá, co se za těch deset let změnilo. Nedočkavě, už pár minut po dojezdu autobusu, tiše vklouznu do volně přístupného kostela. Na bytelných vrzajících vrátech visí tentýž nápis „Prosím zavírejte dveře, aby se neničily vzácné fresky“ jako tehdy. Nikde nikdo. Oválným oknem v průčelí pronikají dovnitř poslední paprsky odpoledního slunce a ozařují ústřední fresku s vyobrazením Krista, výjevy z karolinských fresek na severní stěně se vytrácejí v mírném příšerí. Od hlavního oltáře vše přehlídí Karel Veliký v nadživotní velikosti, klenučným prostorem tiše znějí varhany, přece jen nejsem sama. Tiše usedám do první řady přímo proti soše mocného krále a nechávám na sebe působit atmosféru doby dávno minulé. Cítím, že je to opět jeden z mých šťastných návratů.

Teprve prohlídka se znalkyní kláštera paní Katharine Gilly následujícího dne odhaluje proměny, ke kterým došlo. Na záchranu unikátní kulturní památky přispívá kanton Graubünden, švýcarská vláda, opatřit finance od sponzorů se daří i místní nadaci. Věž Planta, o níž se tvrdí, že je nejstarší zachovaná světskou stavbou v Alpách, prošla kompletní rekonstrukcí a slouží jako muzeum věnované historii kláštera a životu řádových sester. V kapli sv. Kříže, veřejnosti již několik let nepřístupné, se snaží archeologové a restaurátoři zachránit původní zdobené stropy, fresky, dokonce objevili i unikátní výzdobu na vnějších zdech. Sestry se o klášter starají a vylepšují rozpočet i prodejem různých suvenýrů nebo čajů a léčivých směsí z vlastních bylinek turistům, kterých sem ročně zavítá kolem pětadvaceti tisíc. Největší radost mám ze setkání se sestrou Dominikou, která z Müstairu pochází a která se na zajištění chodu kláštera intenzivně podílí. Pamatuji se, že nám minule vyprávěla o místní mateřské školce při klášteru, o farmaření a hospodaření sester i o náročném vyjednávání oprav kláštera s různými institucemi. Je milá, laskavá a hovorná a věnuje mi svůj čas, i když ho teď jako matka představená zrovna nemá nazbyt. Její srdečné a upřímné „Allegra“, rétorománský pozdrav vyjadřující radost ze setkání, si odnáším jako tu nejhezčí vzpomínku.

Radost ze setkání

Teprve prohlídka se znalkyní kláštera paní Katharine Gilly následujícího dne odhaluje proměny, ke kterým došlo. Na záchranu unikátní kulturní památky přispívá kanton

Užitečné kontakty

www.MojeSvycarsko.cz
www.unesco-mediain.cz
www.rhb.ch
www.swisstravelsystem.com
www.ghiacciai.info
www.graubunden.com
www.postauto.ch
www.val-muestair.ch
www.biosfera.ch